

Actualisatie archeologiebeleid gemeente Buren.

Samenvatting

Inleiding

Op 6 november 2018 besloot gemeenteraad van Buren het gemeentelijk archeologiebeleid te actualiseren (onderdeel 5e programmabegroting 2019, RV/18/00892). Het bestaande beleid dateert uit begin 2008 en is aan vernieuwing toe. Sindsdien is wet- en regelgeving in het ruimtelijke domein (Wro, Wabo) en de erfgoedsector (Erfgoedwet) al veranderd en met de komst van de Omgevingswet vindt opnieuw een wijziging plaats die van invloed is op onder meer de archeologie.

Wetsvernieuwing is niet de enige reden om het archeologiebeleid te actualiseren. Op inhoudelijk vlak is de afgelopen 12 jaar ook het nodige veranderd: diverse inventariserende en gravende archeologische onderzoeken hebben nieuwe informatie opgeleverd over landinrichting, grondgebruik, het dagelijks leven en omgang met nabestaanden; kortom hoe de samenleving pakweg tussen de bronstijd (vanaf ca 2000 jaar voor onze jaartelling) en het begin van de 20ste eeuw van generatie op generatie werd doorgegeven door onze voorouders. Van talloze hulpbronnen vanuit aanpalende vakgebieden als de aardwetenschappen, historische geografie en de land- en tuinbouw, soms gloednieuw, anderen eindelijk vlakdekkend ontsloten, kon nu voor het eerst gebruik worden gemaakt. Ook kon aan de hand van herziene bronnen (o.a. paleogeografische stroomgordelkaart) een verfijning worden aangebracht voor het gemeentelijke grondgebied. Met nieuwe technieken (LiDAR/laserscan) is het aardoppervlak bestudeerd om beter inzicht te krijgen in zowel natuurlijke als antropogene fenomenen.

De actualisatie bestaat uit vier kaartbeelden en een toelichtend rapport. Achtereenvolgens wordt ingegaan op het bronmateriaal (hoofdstuk 2), het verwachtingsmodel (hoofdstuk 3), archeologiewetgeving (hoofdstuk 4) en het nieuwe gemeentelijke beleid (hoofdstuk 5).

Bij het opstellen van het geactualiseerde archeologiebeleid is een **zestal uitgangspunten** als leidraad genomen (paragraaf 5.3 rapport).

1. Het streven naar behoud ter plaatse in de grond (behoud in situ).
2. Vroegtijdige inbreng archeologie in het proces van de ruimtelijke ordening.
3. De veroorzaker is verantwoordelijk voor het veiligstellen van archeologische resten (verstoorder betaalt principe).
4. Archeologisch erfgoed heeft een maatschappelijke meerwaarde en wordt meegenomen bij gebiedsinrichting.
5. Er wordt gewerkt met een beredeneerd vrijstellingsregime uitgaande van een vastgestelde bouwvoordikte van 30 cm vanaf maaiveld.
6. Bodemverstoringen zijn inzichtelijk gemaakt en worden meegenomen in de afweging bij onderzoek.

De eerste vier uitgangspunten zijn niet nieuw en gaan terug op het Verdrag van Malta ter bescherming van het archeologisch erfgoed (1992 Raad van Europa). Hiervan zijn de eerste drie door Nederland tussen 1998 en 2007 verder uitgewerkt in de Wet op de archeologische monumentenzorg (thans per 1 juli 2016 verankerd in de Erfgoedwet). Het Burens beleidskader uit 2008 werkte – zij het impliciet – al volgens deze uitgangspunten. Dat gold ook voor de standaard vrijstelling van de 30 cm bouwvoor en voor evidente bekende verstoringen (zand- en grindwinning).

Een van de belangrijkste onderdelen van het Verdrag van Malta (artikel 9), het onder de aandacht brengen van archeologisch erfgoed en het toegankelijk maken van dat erfgoed, is niet verankerd in wetgeving. Hier kan op lokaal en regionaal niveau meer aandacht aan besteed worden. Voor Buren is de Romeinse limes die twee millennia geleden zo bepalend was voor het dagelijkse leven in deze streek een belangrijke bron van inspiratie. Over het ontstaan en de vroegste ontwikkeling van de 16 historische kernen is weinig bekend en verdient de nodige aandacht. De gemeentelijke onderzoeksagenda geeft de wetenschappelijk aanzet om meer kennis over die specifieke onderdelen van het verleden te vergaren. Vervolgens is de gemeente met haar erfgoedpartners zelf aan zet om die kennis op een toegankelijke en prikkelende manier over te brengen op haar inwoners en de talloze toeristen en recreanten die de gemeente jaarlijks trekt.

Met de uitgangspunten indachtig heeft de verwerking en analyse van alle brondata zoals gezegd **vier kaarten** opgeleverd die omgang met archeologie in gemeente Buren een stap verder zullen brengen dan nu het geval is.

1. De basis vormt een inventarisatiekaart (**geomorfogenetische kaart**) waarop natuurlijke en menselijke fenomenen zijn weergegeven die inzicht geven over het ontstaan van de ondergrond (van belang voor het bepalen van vestigingsplaatsen en grondgebruik) en een overzicht biedt van vindplaatsen door de tijd heen (van prehistorie tot WOII). Deze kaart is gedetailleerder en uitgebreider dan zijn voorganger uit 2008.
2. Op de **archeologische waarden- en verwachtingenkaart** zijn alle fenomenen voorzien van een verwachting dan wel een vastgestelde waarde. Gunstige vestigingsplaatsen zoals oude stroomruggen (fossiele rivierlopen) en hun oevers krijgen een hogere verwachting dan ongunstige locaties (natte komgronden of licht verstoorde percelen). Archeologische waarden zijn ten opzicht van de geomorfogenetische kaart verder ingedeeld naar type en periode. Voor zover dat mogelijk is zijn ze nauwkeurig begrensd. Het archeologisch rijksmonument is als enige juridisch (op perceels-/eigenaarsniveau) vastgelegd in het monumentenregister. Dat geldt niet voor terreinen afkomstig van de archeologische monumentenkaart noch voor alle overige bekende vindplaatsen. Gemeente Buren heeft geen gemeentelijke archeologische monumenten. Dat betekent dat alle bekende vindplaatsen hooguit planologisch zijn beschermd.
3. Voor een gewogen omgang met alle archeologische waarden en verwachtingen is een **archeologische beleidskaart** opgesteld. Ook hier is een onderscheid aangebracht tussen waardevolle gebieden en gebieden met een zekere verwachting. Er zijn vier categorieën waardevolle gebieden en zes categorieën voor de verwachtingsgebieden. Deze indeling doet het meeste recht aan het belang van bekende vindplaatsen enerzijds en de noodzaak tot planologische bescherming van gebieden met mogelijk nog voor lokale en regionale geschiedschrijving belangrijke (en voor de wetenschap behoudenswaardige) vindplaatsen anderzijds.

Archeologisch waardevolle gebieden		Archeologisch waardevolle verwachtingsgebieden	
	AWG1 archeologisch rijksmonument		AWV5 Romeinse limes zoekgebied
	AWG2 AMK-terrein		AWV6 Hoge verwachting (natuurlijke ondergrond)
	AWG3 Vindplaatsen overig		AWV7 Middelmatige verwachting
	AWG4 Omgrachtingen (waterbodems)		AWV8 Lage verwachting (vanaf 1,5 m -mv)
			AWV9 Lage verwachting
			AWV10 Verwachting waterbodems

Aan de verschillende categorieën zijn vrijstellingsgrenzen gekoppeld (uitgangspunt 5) bestaande uit een oppervlakte en diepte. Waardevolle gebieden zijn vrijgesteld voor ingrepen met een kleine omvang en beperkte diepte, terwijl verwachtingsgebieden ruimere vrijstellingsgrenzen hebben, meestal in oppervlakte maar soms ook in diepte ten opzicht van het maaiveld, al naar gelang de diepte waarop het archeologisch niveau wordt verwacht. Dit principe is gelijk aan het huidige beleid.

Waardevolle gebieden	Vrijstellingsgrens	
	oppervlakte (m2)	diepte (m -mv)
archeologisch rijksmonument	0	0
AMK-terrein	50	30
Vindplaatsen overig	100	30
Omgrachtingen (waterbodems)	50	top waterbodem
Verwachtingsgebieden		
Romeinse limes zoekgebied	200	30
Hoge verwachting	500	30
Middelmatige verwachting (ondiep)	2000	30
Middelmatige verwachting (diep)	2000	150
Lage verwachting	5000	30
Verwachting waterbodems	1000	top waterbodem

De huidige verankering van archeologie in ruimtelijke plannen (via Wet ruimtelijke ordening) en als toetsingsgrond bij omgevingsvergunningen in het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht zal niet wezenlijk veranderen met de inwerkingtreding van de **Omgevingswet** (vanaf januari 2023). Gemeentelijke overheden hebben en houden de belangrijkste verantwoordelijkheid over omgang met archeologie op haar grondgebied en hebben daarbij grote beleidsvrijheid. De voorgestelde beleidsactualisatie vult die vrijheid verder in.

Huib Jan van Oort (regioarcheoloog Rivierenland)